

УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 81'243: 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.6/01>**Гмиря Л. В.**

Київський національний лінгвістичний університет

РОЗВИТОК МОВНИХ НАВИЧОК ЧЕРЕЗ РОЛЬОВІ ІГРИ ТА СИМУЛЯЦІЇ В НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Стаття присвячена дослідженню методик розвитку мовних навичок іноземних студентів у процесі вивчення української мови через рольові ігри та симуляції. Традиційні підходи, що фокусуються переважно на граматичних правилах і словниковому запасі, часто не задовольняють комунікативних потреб студентів, які прагнуть інтегруватися у суспільство, ефективно спілкуватися у повсякденних ситуаціях та професійних контекстах. Актуальність дослідження полягає в тому, що застосування рольових ігор та симуляцій як інноваційного методу навчання мови дозволяє створити середовище, максимально наближене до реальних умов, що, зі свого боку, сприяє контекстуальному засвоєнню мовних структур та лексичних одиниць. Мета статті полягає в обґрунтуванні ефективності використання рольових ігор та симуляцій для розвитку мовних навичок іноземних студентів, які вивчають українську мову. Основне завдання статті – визначити та проаналізувати конкретні рольові сценарії, які можна застосовувати для забезпечення цілісного занурення студентів у мовне середовище, а також оцінити їхню ефективність у підготовці студентів до реальних комунікативних ситуацій. Методологія дослідження охоплює приклади симуляцій, які моделюють типові життєві ситуації – від спілкування у кафе до вирішення побутових проблем. Уміння спонтанно використовувати мову допомагає студентам відчувати себе більш впевнено в непередбачуваних комунікативних ситуаціях, що сприяє швидшій адаптації та інтеграції в україномовне середовище. Виявлено, що такі вправи допомагають студентам не лише засвоювати лексичні та граматичні структури, але й розвивати мовленнєву гнучкість, що сприяє підвищенню впевненості у використанні мови. Викладені в статті матеріали можуть бути корисними для викладачів української мови як іноземної, які прагнуть урізноманітнити освітній процес, а також для дослідників, зацікавлених у питаннях інноваційних методів викладання.

Ключові слова: комунікативні вміння, навчальна ситуація, невідготовлене мовлення, професійна сфера, українська мова як іноземна.

Постановка проблеми. У сучасній освіті, зокрема в навчанні іноземних мов, постала нагальна потреба у пошуку ефективних методів, які дозволяють не лише передавати знання про мову, але й створювати можливості для активного формування комунікативних навичок. У випадку навчання української мови іноземних студентів ця проблема стає ще більш актуальною, зважаючи на відсутність у багатьох із них мовної практики в реальному україномовному середовищі. Традиційні методи, спрямовані на вивчення граматики та лексики, часто не забезпечують необхідного рівня практичної підготовки, що значно ускладнює процес інтеграції студентів у навчальну та професійну діяльність в Україні.

Одним із перспективних підходів до вирішення цієї проблеми є використання рольових ігор та симуляцій, які створюють можливість для студентів зануритися в різноманітні комунікативні ситуації. Теорія ігор привертає увагу багатьох дослідників, адже ігри відіграють важливу роль у розвитку особистості та соціалізації. Одна з перших класифікацій ігор належить німецькому вченому Карлу Гросу, який поділив їх на експериментальні, або «ігри звичайних функцій», і спеціальні, або «ігри спеціальних функцій». Експериментальні ігри, за його визначенням, спрямовані на відпрацювання та розвиток загальних функцій, таких як мовлення, а спеціальні – на формування

спеціалізованих навичок [4, с. 198]. Ж. Піаже, швейцарський психолог, зробив значний внесок у розвиток класифікації ігор, запропонувавши розподіл їх на три типи. Ігри-вправи призначені для навчання базових дій та реакцій. Символічні ігри дозволяють уявляти, фантазувати, моделювати реальність, що важливо для розвитку уяви та креативності. Ігри за правилами вимагають дотримання встановлених норм та обмежень, що сприяє соціалізації, розвитку навичок спілкування та здатності до колективної роботи. Класифікації, запропоновані К. Гросом та Ж. Піаже, заклали основу для подальшого вивчення ігор як засобу навчання та розвитку, допомагаючи дослідникам глибше зрозуміти їх педагогічний та психологічний потенціал.

Філософський енциклопедичний словник трактує поняття «гра» як форму «вільного самовиявлення людини, котра передбачає реальну відкритість світові можливого й розгортається як імпровізація, змагання або як вистава, репрезентація певних ситуацій, смислів, стану речей» [8]. У психології гра – це «форма діяльності в умовних ситуаціях, спрямована на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, зафіксованого в соціально закріплених способах здійснення предметних дій, у предметах науки і культури. У грі як особливому виді суспільної практики відтворюються норми людського життя і діяльності, підпорядкування яким забезпечує пізнання й засвоєння предметної і соціальної дійсності, а також інтелектуальний, емоційний і моральний розвиток особистості» [10, с. 79].

Ми погоджуємося з думкою Т. Савельєвої, яка зазначає, що «ігрові технології навчання дозволяють занурити студентів у професійну сферу діяльності, розкрити творчий потенціал, розвивають наполегливість у освоєнні дисципліни, формують навички роботи у колективі» [7, с. 40]. Проте питання ефективності та доцільності застосування рольових ігор і симуляцій в процесі навчання української мови іноземних студентів залишається недостатньо дослідженим. Важливо з'ясувати, як саме ці методи впливають на розвиток мовних навичок і чи можуть вони стати основою для систематичної мовної практики.

Таким чином, постає необхідність комплексного дослідження, спрямованого на вивчення методологічних основ та практичних підходів до використання рольових ігор і симуляцій в навчанні української мови іноземних студентів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Огляд наукових розвідок свідчить, що останніми

роками значну увагу приділяють інтерактивним методам викладання української мови як іноземної, які мають суттєвий потенціал для розвитку мовленнєвих навичок у студентів, адже забезпечують інтеграцію традиційних методів з новітніми технологіями. Л. Біденко [1] звертає увагу на теоретичні та практичні аспекти формування мовленнєвої компетентності через інтерактивні методи, підкреслюючи, що рольові ігри є важливими інструментами для підвищення рівня комунікативних умінь. У цьому контексті Є. Бурнос [2] визначає рольові ігри як метод, що значно підвищує мотивацію студентів, формуючи у них впевненість у використанні мови. Відзначається, що ця методика ефективно сприяє розвитку не лише мовних, але й міжкультурних компетентностей, оскільки дозволяє іноземним студентам адаптуватися до нових комунікативних ситуацій. Підтвердженням цього є дослідження Г. Волкотруб та Л. Федчук [3], які підкреслюють, що ігри-змагання є ефективним засобом активізації навчальної діяльності. Не менш важливою є роль зовнішньої мотивації у процесі навчання, яку розглядає Н. Коновальчук [6], де акцентується, що в умовах онлайн-навчання, де фізична присутність викладача обмежена, стимулюючі елементи стають важливими для підтримки зацікавленості студентів у процесі вивчення мови. М. Цуркан [9] зосереджується на специфіці ділових ігор, зазначаючи, що цей метод є ефективним для засвоєння професійної лексики та формування навичок комунікації. Т. Горохова [5] вивчає потенціал настільних ігор у навчанні української мови як іноземної, підкреслюючи, що цей метод формує навички командної роботи, що важливо для адаптації студентів у новому культурному середовищі.

Таким чином, ігри є ефективними засобами підвищення мотивації та розвитку комунікативних компетентностей у студентів-іноземців, які вивчають українську мову, оскільки вони допомагають створити імітаційне мовне середовище, яке максимально наближається до реальних комунікативних ситуацій, забезпечуючи високий рівень зацікавленості студентів в освітньому процесі.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні та аналізі конкретних рольових сценаріїв, які розвивають мовні навички студентів-іноземців та готують їх до реальних комунікативних ситуацій.

Виклад основного матеріалу. Рольові ігри та симуляції є потужними інструментами у викладанні української мови для іноземних студентів, адже вони сприяють розвитку комунікатив-

них і мовних навичок через активне занурення в мовне середовище. Вони забезпечують студентам можливість застосовувати мову в умовах, максимально наближених до реальних ситуацій, що допомагає розвивати навички не тільки граматики й лексики, а й міжкультурної комунікації.

Як зазначає Т. Савельєва, «рольова гра спонукає студентів до психологічної переорієнтації. Вони усвідомлюють себе вже не просто як студенти, які відтворюють перед аудиторією зміст вивченого матеріалу, а як особи, які мають певні права та обов'язки і несуть відповідальність за прийняте рішення» [7, с. 41]. Нагадаємо, що «симуляція – метод навчання, який моделює обмежені в часі, конкретні життєві ситуації, результат яких залежить від поведінки учасників процесу взаємодії» [10, с. 34].

У контексті навчання іноземних студентів української мови, зокрема формуванню мовних навичок, варто з'ясувати, що таке власне мовні навички. Словник коротких термінів з педагогіки зазначає, що навички – це «компоненти практичної діяльності, що виявляються в процесі виконання необхідних дій, доведених до досконалості шляхом багаторазового виконання вправ» [11, с. 23]. Відповідно, мовні навички слід розуміти як комплекс умінь, що дозволяють студентам ефективно використовувати мову для комунікації в різноманітних ситуаціях. Ці навички охоплюють не тільки здатність правильно будувати граматичні структури, а й вміння обирати доречну лексику, інтонаційні та невербальні засоби виразності, адаптувати мовлення відповідно до контексту, співрозмовника та мети спілкування.

У методиці викладання іноземних мов до основних мовних навичок, що розвиваються через рольові ігри та симуляції, зараховують: аудіювання (вміння сприймати та розуміти усне мовлення, що є ключовим у живій комунікації); говоріння (навички формулювання думок усно, з урахуванням граматики, лексики та стилістики мови); читання (зокрема, швидке розуміння текстів, що може виникати у межах рольових сценаріїв); письмо (здатність письмово відтворювати думки, що також може бути використано у вигляді ігрових завдань (наприклад, написання повідомлення або листа в певному стилі)). Інакше кажучи, підходи, що використовують викладачі при застосуванні рольових ігор та симуляцій, сприяють цілісному розвитку цих навичок, роблячи навчання мови не лише більш результативним, але й практично орієнтованим, близьким до реального досвіду комунікації.

Перевагами рольових ігор та симуляцій у навчанні української мови студентів-іноземців є контекстуальне засвоєння мови, а також розвиток навичок спонтанного мовлення.

Контекстуальне засвоєння мови ґрунтується на тому, що студенти засвоюють мову в контексті, що сприяє розумінню того, як використовувати конкретні вирази та структури у відповідних ситуаціях. Наведемо приклади рольових ігор та симуляцій, спрямованих на контекстуальне засвоєння української мови іноземними студентами.

1. Ситуація «Кафе». Студенти грають ролі офіціантів та відвідувачів кафе. Відвідувачі роблять замовлення, розпитують про склад страв, просять рекомендації, в той час, як офіціанти вчаться відповідати на запитання, уточнювати деталі й рекомендувати певні страви. Така гра допомагає студентам засвоїти лексику, пов'язану з їжею, ввічливі форми звертання та основні комунікативні структури для повсякденного спілкування.

2. Ситуація «У лікаря». Один студент виступає в ролі лікаря, а інший – пацієнта, який описує свої симптоми, запитує про можливі причини хвороби та просить поради. Лікар пропонує варіанти лікування або призначає ліки. Запропонована симуляція сприяє закріпленню медичної та побутової лексики, навичок опису стану здоров'я та формування відповідних питань і відповідей у контексті консультації.

3. Гра «Оренда квартири». Один зі студентів грає роль ріелтора, а інший – клієнта, який хоче винайняти квартиру. Клієнт розпитує про умови оренди, розташування, вартість, описує свої вимоги до квартири, тоді як ріелтор відповідає на питання, демонструє переваги житла і проводить «екскурсію». У процесі студенти практикують лексику, пов'язану з житлом, а також структури, що вживаються в питаннях і відповідях.

4. Ситуація «Магазин одягу». Студенти стають продавцями та покупцями. Покупці запитують про наявність певного одягу, розміри, кольори, обговорюють ціну та умови повернення, а продавці консультують з приводу вибору. Ця рольова гра забезпечує практику лексики, пов'язаної з одягом та покупками, форм ввічливості, і вміння висловлювати власні вподобання.

5. Гра «Аеропорт». Один зі студентів грає роль пасажира, інший – працівника аеропорту. Пасажир запитує про розклад рейсів, багаж, заміну квитків, тоді як працівник допомагає з цими питаннями, пояснює правила безпеки та інформує про час відправлення. Це тренування зосереджує студентів на лексичному наборі, пов'язаному з подоро-

жами, ввічливими та інформаційними питаннями, а також вивченням форм ввічливого прохання.

Запропоновані рольові ігри та симуляції допомагають студентам засвоїти мову в природному контексті, дозволяють тренуватися у відповідних мовленнєвих ситуаціях та запам'ятовувати ключову лексику і структури, що є необхідними для реальних комунікативних потреб.

Через необхідність швидкої адаптації до сценарію, студенти тренують *спонтанне мовлення*, що важливо для розвитку мовленнєвої спритності. Для розвитку навичок спонтанного мовлення через рольові ігри та симуляції можна використовувати такі сценарії, які потребують швидкої реакції та адаптації до змінних ситуацій.

1. Ситуація «Екстрена ситуація у готелі». Один студент виступає у ролі адміністратора готелю, а інший – гостя, який зіштовхується з проблемою (наприклад, несправність у номері, втрата ключа або інше незадоволення послугами). Гість повинен спонтанно описати проблему та висловити свої претензії, тоді як адміністратор вирішує ситуацію на місці. Це завдання вимагає від студентів здатності імпровізувати, швидко добирати лексичні засоби для опису проблем і пропозицій рішень.

2. Гра «Пропозиція подорожі». Студенти по черзі пропонують одне одному ідеї для спільної подорожі на вихідні, де кожен має швидко придумати місце, розповісти про його переваги, а інший повинен висловити свою думку або запропонувати альтернативу. Така ситуація допоможе студентам навчитися швидко формулювати думки та реагувати на пропозиції, розвиваючи мовленнєву спритність і навички висловлювання власних поглядів.

3. Ситуація «Спонтанна співбесіда з працевлаштування». Один зі студентів виступає у ролі кандидата на роботу, а інший – інтерв'юера, який раптово змінює тему або ставить несподівані питання. Кандидат повинен швидко адаптувати свої відповіді, підбираючи правильну лексику і структури, а інтерв'юер має миттєво реагувати на відповіді та ставити нові питання. Така гра вчить студентів швидко знаходити відповіді та імпровізувати у стресових ситуаціях.

4. Гра «Туристи в місті». Один студент – це турист, який не орієнтується в місті, а інші студенти по черзі – «випадкові» жителі, до яких він звертається з різними запитаннями про лока-

ції, транспорт, найкращі місця для відвідування. «Жителі» дають різні поради, іноді суперечливі або неочікувані, а турист має швидко реагувати, уточнювати інформацію або висловлювати свою думку. Такий формат допомагає розвивати здатність до швидкого реагування на нову інформацію та адаптацію до мовленнєвих змін.

5. Ситуація «Несподіване знайомство». У цьому сценарії один студент виконує роль гостя, який потрапив на якийсь культурний захід (виставу, концерт, літературний вечір тощо) і там випадково знайомиться з іншими учасниками (кожен з яких грає певного персонажа, наприклад, музиканта, бізнесмена або студента іншого факультету). У процесі імпровізованої розмови студенти мають швидко підлаштовуватися під «особу» іншого, виявляти інтерес до теми та підтримувати бесіду. Це тренує здатність до швидкої адаптації, вміння продовжувати розмову та проявляти мовленнєву гнучкість.

Отже, запропоновані вправи розвивають спонтанність мовлення, здатність швидко формулювати думки та підтримувати невимушену розмову в мінливих контекстах, що є важливим для досягнення вільного володіння мовою та комунікативної впевненості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті дослідження було встановлено, що рольові ігри та симуляції є ефективним методом розвитку мовних навичок іноземних студентів, які вивчають українську мову. Використання таких методів дозволяє студентам не лише краще засвоювати лексику і граматичні структури, але й розвивати навички спонтанного мовлення, що сприяє їхній адаптації до реальних мовленнєвих ситуацій та підвищенню впевненості у спілкуванні. Рольові ігри допомагають створити умови для активного мовного занурення, що є важливим чинником у формуванні комунікативної компетенції.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці більшої кількості сценаріїв, орієнтованих на різні рівні володіння мовою, а також на проведення емпіричних досліджень для оцінки ефективності конкретних рольових вправ на практиці. Дослідження також можуть бути спрямовані на визначення оптимальних умов для інтеграції рольових ігор та симуляцій у загальну методику навчання мови, зокрема для студентів із різними культурними та мовними особливостями.

Список літератури:

1. Біденко Л. В. Особливості формування мовленнєвої компетентності студентів-іноземців у процесі навчання української мови як іноземної. Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів, викладачів та співробітників, Суми, 25–26 квітня 2024 р. / уклад. М. М. Набок. Суми: Сумський державний університет, 2024. С. 80-84.
2. Бурнос Є. Ю. Рольова гра як метод підвищення мотивації студентів-іноземців на заняттях з української мови як іноземної. Наукова спільнота студентів XXI століття: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної студентської онлайн-конференції / упоряд.: О. П. Сидоренко, С. С. Зайцева, Т. Г. Чернишова. Суми: Сумський державний університет, 2022. С. 97-99.
3. Волкотруб Г. Й., Федчук Л. І. Ігри-змагання як засіб оптимізації процесу вивчення української мови студентами-іноземцями. Світові виміри освітніх тенденцій: збірник наукових праць / за заг. ред. Г. В. Межжеріної, О. Ю. Корчук; ННІМСО НАУ. Київ, 2022. С. 124-127.
4. Гапоненко Л. Гра як навчання, навчання як гра. *Молодий вчений*. 2021. № 5(93). С. 198-201.
5. Горохова Т. О. Дидактичний потенціал настільних ігор у навчанні української мови як іноземної. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. № 69(2). С. 188-194.
6. Коновальчук Н. Зовнішня мотивація студентів-іноземців у процесі навчання української мови як іноземної в умовах онлайн навчання. Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Актуальні питання лінгводидактики: традиції та новаторство» зареєстрована Державною науковою установою «Український Інститут науково-технічної експертизи та інформації» МОН України (Посвідчення № 337 від 04 липня 2023 року). С. 34-35.
7. Савельєва Т. О. Сучасні підходи та інноваційні методи навчання у закладах вищої освіти: зарубіжний досвід та вітчизняні особливості використання ігрових технологій. *Scientific journal «ЛОГОС. The art of scientific mind»*. 2019. № 2. С. 40-41.
8. Філософський енциклопедичний словник. URL: <https://9.slovaronline.com/2279-%D0%B3%D1%80%D0%B0>
9. Цуркан М. Ділова гра – ефективний метод навчання української мови іноземних студентів медичних ЗВО. Актуальні питання суспільно-гуманітарних наук та історії медицини: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 17–18 березня 2022 р.). Буковинський державний медичний університет. Чернівці, 2022. С. 171-173.
10. Шагар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с.
11. Яцик Т. О., Степанюк В. В. Словник коротких термінів з педагогіки. Луцький фаховий педагогічний коледж КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2022. 50 с.

Gmyrya L. V. DEVELOPMENT OF LANGUAGE SKILLS THROUGH ROLE-PLAYING AND SIMULATIONS IN TEACHING UKRAINIAN TO FOREIGN STUDENTS

The article is devoted to the study of methods of developing foreign students' language skills in the process of learning Ukrainian through role-playing games and simulations. Traditional approaches that focus primarily on grammatical rules and vocabulary often fail to meet the communication needs of students who want to integrate into society and communicate effectively in everyday situations and professional contexts. The relevance of the study lies in the fact that the use of role-playing games and simulations as an innovative method of language teaching allows creating an environment as close as possible to real-life conditions, which, in turn, contributes to the contextual acquisition of language structures and lexical items. The purpose of the article is to substantiate the effectiveness of using role-playing games and simulations for the development of language skills of foreign students learning Ukrainian. The main objective of the article is to identify and analyze specific role-playing scenarios that can be used to ensure students' holistic immersion in the language environment, as well as to evaluate their effectiveness in preparing students for real-life communication situations. The research methodology includes examples of simulations that model typical life situations – from socializing in a cafe to solving everyday problems. The ability to use the language spontaneously helps students feel more confident in unpredictable communication situations, which contributes to faster adaptation and integration into the Ukrainian-speaking environment. It has been found that such exercises help students not only learn lexical and grammatical structures, but also develop language flexibility, which helps to increase confidence in using the language. The materials presented in this article may be useful for teachers of Ukrainian as a foreign language who want to diversify the educational process, as well as for researchers interested in innovative teaching methods.

Key words: communication skills, learning situation, unprepared speech, professional sphere, Ukrainian as a foreign language.